

Borgå ä

Sillanmäki

Kirkontörmä

Mellanpata

Flensborgintörmä

Ågatan

Välrikatu

JoKikatu

Porvoonjoki

Valtion rautatiealue
Statens järnvägsområde

Vanha Helsingintie

Ratakatu

Vanha Hämeenlinnantie

Bangatan

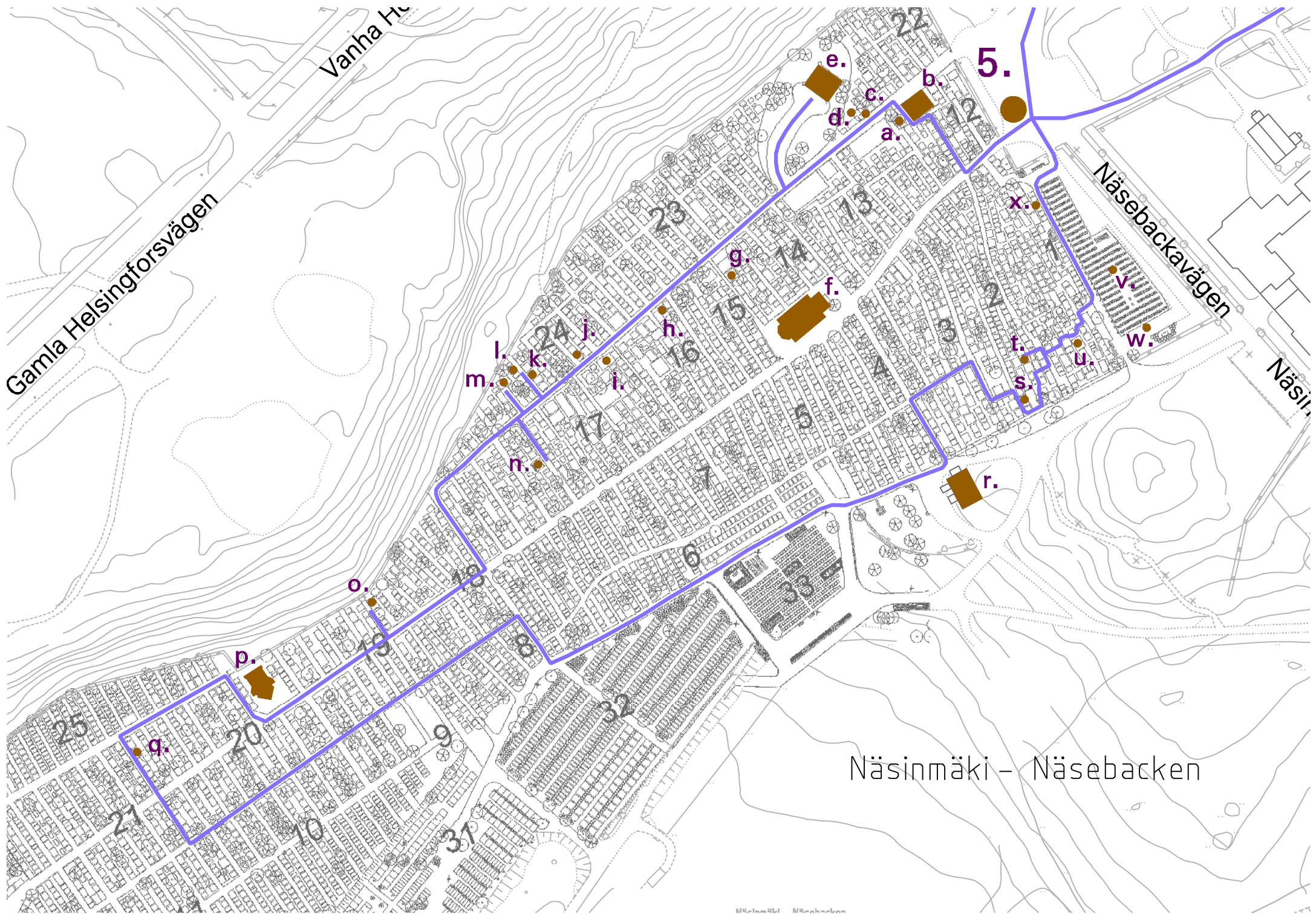
Gamla Helsingforsvägen

Näsebackavägen

Näsinmäentie

Näsinmäki - Näsebacken

Läntinen Mannerheiminväylä
Östra Mannerheimleden

NÄSINMÄEN MONET KASVOT

Näsinmäki, Porvoojoen länsirannalla, vanhaa kaupunkia vastapäätä sijaitseva metsäinen kukkula, yllättää rikkaalla historiallaan. Vai tiesitkö sinä että Näsin kartano on ollut Uudenmaan suurimpia, että Näsinmäki on toiminut mestauspaikkana tai missä on Runebergin kotiapulaisen viimeinen leposija? Kävelyreitillä tutustutaan Näsinmäen historiaan ja alueen merkitykseen Porvoon kehityksessä.

Liikkumismuoto: kävely

Reitin pituus: 2,1 km

Reitin kesto: noin 1,5 tuntia

1. Näsin kartano

Näsin kartano oli Uudenmaan isoimpia

Näsin kartanolla on pitkä ja kunniakas historia - ensimmäinen kirjallinen maininta Näsin tilasta on jo vuodelta 1421 ja 1500-luvulla Näsin kartano kuului Uudenmaan kymmenen suurimman kartanon joukkoon. Nykyinen päärakennus edustaa 1700-luvun kustavilaista tyyliä vaakalaudoituksineen ja mansardikattoineen. Sisätilojen tapetti- ja maalauslöydöt viittaisivat kuitenkin siihen, että kartanon rakennusvuosi sijoittuisi 1810–1830 -lukujen väliselle ajalle. Siksi on arvailtu olisiko kartanon arkkitehtuuri rakennuttajansa mielenilmaus: Venäjän vallan aikana rakennettu kartano, joka näyttää tyypilliseltä Ruotsin vallan ajan rakennukselta. Aikalaiskuvauksista tiedetään nimittäin, että venäjänvallan aikana ruotsinmieliset saattoivat mielenilmauksena ainakin pukeutua 1700-luvun muodin mukaisesti.

Omaperäinen omistaja

Kartanon kuuluisin omistaja oli Johan Holm (1789–1866), lempinimeltään Näse – Jutte. Näse – Jutte tunnettiin omalaatuisena henkilönä; varakkuudesta huolimatta hän oli äärimmäisen saita, hän kulki esimerkiksi nahkakenkien sijaan tuohivirsuissa. Näsin kartanon ympäristössä olevat monet kiviaidat ovat perua hänen ajoiltaan. Vanhetessaan Näse – Jutte tunnettiin ärhökkänä riitapukarina, mutta myös hyväntekijänä, joka vuokrasi

empirekaupunkiin rakentamansa talojen asunnot vähävaraisille perheille.

Perunkirjoituksessa päästiin jakamaan aikamoinen potti: Näse – Jutte kuoli vuonna 1866 hän jätti jälkeensä - kun vain kiinteistöt mainitaan - yhdeksän velatonta maatilaa ja kuusi kaupunkitaloa.

Nykyään Näsin kartano on kaupungin omistuksessa ja vuokrattuna asuin- ja toimistokäyttöön.

2. Näsin kivi

Näsinmäellä kartanon vieressä sijaitsee suuri haljennut siirtolohkare Näsinkivi. Kivi on tunnettu Porvoon turistinähtävyytenä jo 1800-luvun lopulla, jolloin kivellä oli puinen näköalaterassi. Nykyinen betoninen terassi ja kivelle nousevat portaat ovat todennäköisesti peräisin 1930-luvulta.

Näsin kiveen liittyy porvoolaisperinteitä. Jossain päin puhutaan haikaroista, mutta kun porvoolaislapsi on kysynyt, mistä tuo pieni vauva on meidän perheeseemme tullut, saattoi hänen äitinsä vastata: "Äiti on hakenut sen Näsin kiven alta." Ennen vanhaan uskottiin, että Näsin kivi on jättiläisen Näsinmäelle heittämä.

3. Ruttomuistomerkki

Syyskuussa 1710 Porvooseen saapui rutto. Seurakunnan arkistossa on lyhyt muistiinpano, jonka mukaan puoli vuotta kestäneen epidemian aikana olisi kuollut 652 henkeä, joka arvioidaan olleen noin neljäsosa pitäjän asukkaista. Kuolleet haudattiin Näsinmäelle. Seurakunta pystytti heidän muistokseen tämän muistomerkin vuonna 1957.

4. Turisthyddan

Perinteikäs virkistyskohde

Näsin puistometsä on ollut 1700-luvulta saakka virkistyskohde, sen puistometsä ja näköalat ovat houkuttelleet sekä matkailijoita että toimineet taiteilijoiden, mm. Edelfeltin, innoituksen kohteena. Puistometsän polkuverkosto on 1700- ja 1800-luvulta, osin jopa 1500-luvulta peräisin.

Kunnialaukauksia ja sirkushuveja

Näsinmäki on ollut myös kaupunkilaisten huvittelupaikka. Siellä vietettiin kuninkaan nimipäiviä ja ammuttiin kunnialaukauksia tykeillä. 1803 mäellä pidettiin teatteriesityksiä ja 1850-luvulla Näsin aukiolla esiintyi sirkustaiteilijoita, balettianssijoita ja marionettiteatteri ja mäellä järjestettiin ilotulite-esityksiä.

Ravintola kukkulalle

Koska alue oli valtakunnallinen matkailunähtävyys ja puistometsässä liikkui paljon matkailijoita ja kaupunkilaisia, rouva Anna Cairenius perusti mäelle pienen kioskin vuonna 1913. Myöhemmin sitä laajennettiin kahvilaksi ja se sai nimen *Turisthyddan*. Nyt rakennuksessa toimii näköalaravintola Honkala.

Monenlaista käyttöä

Arkisempia käyttötarkoituksia oli Näsin kartanon mäellä sijainnut tuulimylly ja Sprengtportenin rakennuttama armeijan ratsastusmaneesi, joka purettiin 1823 hautausmaan aidan tieltä. Näsinmäki kantaa myös niin synkempiä tarinoita: 1700-luvun alussa Näsin mäki toimi rikollisten mestauspaikkana.

5. Hautausmaa

Ahdas kirkkomaa

Näsin hautausmaa vihittiin käyttöön vuonna 1789. Ennen sitä vainajat oli haudattu kirkonmäelle, varakkaat hautaholveihin kirkon lattian alle ja muu kirkon ympärille. 1700-luvulla kirkkomaa alkoi käydä liian ahtaaksi. Kallioisella kirkkomäellä maakerros oli lisäksi ohut ja keväällä roudan sulaessa maa liikkui ja matalat haudat tulivat esille.

Näsinmäkeä oli käytetty hautausmaana jo ruton riehuessa seudulla jo vuonna 1710. Nyt kaupunki sopi maanvaihdosta Johan Holmin kanssa ja seurakunta sai neljä tynnyrinalaa maata jonne hautausmaa perustettiin.

Useat laajennukset

Hautausmaata on jouduttu laajentamaan useaan otteeseen. Vanhimman osan tunnistaa epäsäännöllisistä hautakortteleistaan. Viimeiset laajennukset on tehty 1990-luvulla. Täällä hetkellä suunnitelmissa on uusi laajennusosa.

Historialliset haudat

Näsinmäen hautausmaalla on runsaasti vanhoja hautoja hautausmaan alkuajoilta, joista osaa ei hoida enää kukaan. Seurakunnat ovat kuitenkin päättäneet säilyttää vanhimmat haudat: noin 500-sadasta haudasta on tehty tällainen säilyttämispäätös. Historiansa aikana Näsinmäen hautausmaalle on haudattu suuri määrä merkkihenkilöitä. Hautausmaakävelyllä voit tutustua osaan heistä.

a) Ulrika Ottiliana Möllersvärd

Ulla Möllersvärd (1791- 1878) oli aikansa kohuttu kaunotar, jolla väitetään olleen romanssi keisari Aleksanteri I:n kanssa. Ulla tapasi keisarin vuonna 1809 valtiopäivien tanssiaisissa. Ulla nimitettiin keisarin hovineidoksi.

b) von Essenin aateliskappeli

Kun hautausmaa perustettiin, aateliset halusivat Näsin hautausmaalta kirkon hautaholveja vastaavat kappelit. Ensimmäiset aateliskappelit rakennettiin 1793, viimeinen vuonna 1834. Malli pulpettikattoisille hautakappaleille saatiin todennäköisesti Tukholman Marian kirkkomaalta. Kun hautausmaa laajeni ensimmäisen kerran vuonna 1868 kappelirivistön pohjoispuolelle, Borgåbladet kirjoitti, että on katastrofi, miten ruma puoli tulee nyt hautausmaalla kävijöille näkyviin.

Odert Reinhold von Essen, Ulla Möllensvärdin aviomies

Väitetyn romanssin myötä Ullan Möllersvärdin maine oli tahraantunut ja hänen vanhemmillaan oli vaikeuksia löytää hänelle sopivaa sulhasta. Siksi Ullaa naitettiin 70-vuotiaalle kapteenille Odert Reinhold von Essenille. Ulla ei ollut liitosta mielissään ja se purettiin pian häiden jälkeen. Koska keisarin hovineidot saavat naimisiin mennessään runsaat myötäjäiset, Ulla kuitenkin rikastui lyhyellä liitollaan.

Anders Wilhelm Ramsay & Karl Gustav Ramsay, Vänrikki Ståhlin tarinoiden sankariveljekset

Vänrikki Stoolin tarinoissa J.L. Runeberg ikuisti Ramsayn sotilasveljeksien tarinan. *Matkamiehen näky*-runossa kuvataan äitiä, joka suree nuorina Suomensodassa menehtyneitä poikiaan. Anders Wilhelm Ramsay ja Karl Gustav Ramsay olivat Suomen sodan tunnetuimpia sankareita. Veljesten äiti Sofia Lovisa Ramsay haetutti heidän ruumiinsa taistelukentiltä ja heidät haudattiin perhehautaam Näsinmäelle. Sofia myös

lyötätti heidän muistokseen hopeisen mitalin, jossa on omistuskirjoitus "Af en sörjande moder".

c) Jarl Hemmer kirjailija

Jarl Hemmer (1893–1944), oli suomenruotsalainen kirjailija. Hänen tunnetuin teoksensa on Suomen sisällissotaan sijoittuva *Mies ja hänen omatuntonsa* (*En man och hans samvete*).

Hemmerin nuoruuden ystävät ovat kuvailleet häntä reippaaksi ja urheilulliseksi. Hänellä oli myös musikaalisia ja kuvataiteellisia lahjoja. Toisaalta hän oli taipuvainen tasapainottomuuteen ja myöhemmin sairastui masennukseen. Vaasassa syntynyt Hemmer asui vuodesta 1933 Porvoon Runoilijakodissa. Siellä hän myös päätti päivänsä vuonna 1944.

d) Maria Degert, Runebergin piika

Maria Degert oli Runebergien kodin uskollinen palvelija. Kotitöiden lisäksi Maria auttoi Fredrikaa Runebergin hoidossa, Runebergin kunnan mentyä vanhuuden päivinä huonoksi. Kun Runebergien kodista pariskunnan kuoleman jälkeen tehtiin museo, Mariasta tuli sen ensimmäinen museonhoitaja. Hän nukkui keittiön sohvassa niin kuin ennenkin ja hoiti Fredrikan rakkaita huonekasveja. Ennen kuolemaansa Runeberg oli esittänyt toiveen: hän halusi että kun Mariasta aika jättää, haudataan hänet lähelle Runebergin omaa hautaa ja näin tapahtuikin.

e) Johan Ludvig ja Fredrika Runeberg

Kansallisrunoilijamme Johan Ludvig Runeberg (1804 – 1877) asui Porvoossa vuodesta 1837 lähtien. Hän toimi ensin lukion latinan ja roomalaisen kirjallisuuden lehtorina ja sitten rehtorina. Vuodesta 1857 hän omistautui pelkästään kirjailijan työlle. Runeberg asui ensin useassa osoitteessa Vanhassa kaupungissa ja vuodesta 1852 empirekaupungissa. Runebergin hautajaiset olivat komeimmat ja juhlallisimmat mitä Näsin hautausmaalla on nähty.

Fredrika Runeberg (1807–1879) oli paitsi suurperheen äiti ja kansallisrunoilijamme vaimo, kahdeksan lapsen äiti ja vieraanvarainen suuren kotitalouden emäntä, myös aikansa sivistyneimpiä naisia. Hän on kirjoittanut Suomen ensimmäisen historiallisen romaanin, oli maan ensimmäinen sanomalehti nainen, ja teksteissään hän käsitteli naisasiaa, taitetta ja kielikysymystä. Hän perusti Porvooseen naisyhdistyksen ja köyhien tyttöjen koulun.

f) hautakappeli

Hautausmaalle oli suunniteltu siunauskappelia jo 1800-luvulta alkaen. Asiaa puitiin kauan ja lopulta kauppaneuvos Johannes Askolin ja kauppias Oskar Simolin kustansivat siunauskappelin rakentamisen. Gustaf Nyströmin suunnittelema kappeli vihittiin käyttöön vuonna 1907.

g) Werner Leopold Söderström, kustantaja

Werner Leopold Söderström (1860–1914) oli suomenkielisen kustannustoiminnan uranuurtaja. Hän osti kirjakauppias-isältään tämän kirjapainon ja sai laajennettua sen huomattavaksi kustannusosakeyhtiöksi. Werner Söderström Osakeyhtiöt kustansi muun muassa Minna Canthin, Juhani Ahon ja Teuvo Pakkalan kaunokirjallisuutta sekä suomenkielistä tietokirjallisuutta. Söderström yksityiselämää synkensi sotkuinen avioero joka kohautti kaupunkia. Söderströmin vaimo Lillie Winter rakastui nimittäin perheen edesmenneen tyttären sulhaseen ja muutti tämän kanssa ulkomaille. Uuden avioliiton Söderström solmi Fanny Bergrothin kanssa.

h) Carl Wilhelm "Ville" Vallgren kuvanveistäjä

Ville Vallgren (1855–1940), oli Suomen taiteen kulta-ajan taiteilijoihin lukeutuva kuvanveistäjä, joka parhaiten tunnetaan Havis Amanda -veistoksesta Helsingin kauppatorilla. Hyvästä ruoasta ja juomasta sekä kauniista naisista pitänyt Vallgren asui suuren osan elämästään Pariisissa ja sai tunnustusta taiteelleen myös siellä. Vallgren asui vanhuudenpäivillä Leppävaarassa, mutta hänet haudattiin syntymäkaupunkiinsa. Hänen vieressä lepää hänen kolmas vaimonsa, niin ikään taiteilija, Viivi Paarmio.

i) Georg Wallgren

Ville Vallgrenin isä toimi Porvoon kaupunginlääkärinä. Reliefi hänen haudallaan on Ville Vallgrenin tekemä.

j) Oscar Simolin, liikemies

Oskar Simolin johti menestyksekkäästi Simolinin kauppahuonetta, jonka hän sai hoitaakseen sedältään serkultaan Leonard Simolinilta, joilla itsellään on pelkästään tyttäriä. Sekä Oskar Simolin että Leonard Simolin kuului kaupungin varakkaimpien kauppiaiden joukkoon.

k) Ragnar Ekelund, kuvataiteilija

Ragnar Ekelund (1892–1960), oli taidemaalari ja kirjailija. Hän opiskeli maalaustaidetta Helsingissä muun muassa Hugo Simbergin johdolla ja maalasi paljon syntymäpaikkakuntansa Kangasniemen ja Porvoon maisemia. Ekelund oli suojeluskuntalainen ja mukana sisällissodan taisteluissa 1918 ja joutui sodan jälkeen valvomaan vankileiriä. Ahdistavissa oloissa hän löysi lohtua maalaamisesta. Ekelund on kirjoittanut yhdeksän runokokoelmaa, sekä toimi kääntäjänä, kielentarkastajana ja arvostelijana.

l) Arkadia Emilie Björkstén, runoilija, romanssi Runebergin kanssa

Porvoolainen Emilie Björkstén (1812–1896), oli runoilija. Hän julkaisi neljä runokokoelmaa, muistelmateoksen ja joitakin käännöksiä. Hän kirjoitti myös satuja Topeliuksen lastenlehteen *Trollsländaniin*. Parhaiten Emilie Björkstén kuitenkin muistetaan J.L. Runebergin ihastuksena.

m) Fredrik August Eklöf, liikemies, kauppaneuvos

August Eklöf (1837–1912), kuului aikanaan maan rikkaimpiin liikemiehiin. Hän omisti useita sahoja ja tehtaita eri puolella Suomea, Porvoossa Hamarin ja Tolkkisten höyrysahan, Tolkkisten selluloosatehtaan sekä hevosenkenkätehtaan. Eklöf oli myös suuri maanomistaja ja omisti yli 30 000 hehtaaria maata.

n) Eugen Waldemar Schauman, Bobrikovin murhaaja

Eugen Schauman (1875–1904), teki Suomen kuuluisimman poliittisen murhan: vastustuksena venäläisiin sortotoimiin hän ampui kenraalikuvernööri Bobrikovin ja sen jälkeen itsensä. Eugenia pidettiin tuolloin kansallissankarina. Hänet haudattiin nimettömään hautaan Malmin hautausmaalle, jotta haudasta ei tulisi ylioppilaiden kulttipaikkaa. Sukulaiset tukijoineen saivat kuitenkin 1906 luvan siirtää hänet Näsinmäen hautausmaan sukuhautaan. Ylioppilaiden lahjoittamassa muistomerkillä on kaksi kuulaa symbolina: yksi on Bobrikovin, toinen Schaumanin surmannut kuula.

o) Selim Gabriel Linsén, säveltäjä ja Natalia Linsén), valokuvaaja

Gabriel Linsén (1838–1914) oli säveltäjä, soittaja ja kuoronjohtaja. Hänen tunnetuin sävellyksensä on *Kesäpäivä Kangasalla*. Gabriel Linsén muutti Porvooseen vuonna 1865, missä hän toimi Porvoon lyseon musiikinopettajana ja Porvoon suomalaisen kirkon urkurina.

Natalia Linsén (1844-1919) os. Borenius oli Suomen ensimmäisiä naisvalokuvaajia. Hän opiskeli valokuvausta Viipurissa ja on ikuistanut 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Porvoota kuviinsa.

p) Silverhjelmin kappeli

Vapaaherra, marsalkka Gustaf Silfverhjelms nai Sannäsins kartanon nuoren perijättären Ingrid Wilhelmina Ekelundin, mutta nuorikko kuoli vuonna 1899, vasta 19-vuotiaana, lapsivuoteeseen. Tytön isä suri lastaan suunnattomasti ja rakennutti hänelle Näsinsmäelle hautakappelin, jonka nimi olikin aluksi Ekelundin kappeli.

Vuotta myöhemmin Gustaf Silfverhjelms osti vuoden ikäiseltä tyttäreltään Sannäsins kartanon. Vuonna 1901 hän avioitui kirjailija Elsa von Bornin kanssa ja pariskunta asettui asumaan Sannäsiin. Näsinsmäellä sijaitsevaan kappeliin on nuoren Ingridin jälkeen haudattu Silfverhjelmin sukua ja sitä alettiin myöhemmin nimittää Silfverhjelmin kappeliksi.

q) Englantilaisten merimiesten hauta

21.10.1896 Porvoon lähistöllä haaksirikkoutui alus Moss Brown, joka oli viemässä hiililastia Englannista Jarrow'sta Kronstadtiin. Alus joutui myrskyyn ja laivan upotessa 20-henkinen miehistö jakaantui kahteen pelastusveneeseen. Pienemmässä veneessä olleet kuusi miestä pelastuivat, suuremman veneen 14 merimiestä hukkuivat. Heistä osa sai hautansa meren pohjassa, jotkin löydetyt haudattiin Näsinsmäelle.

r) vanha ruumishuone

s) Hautausmaan pisin muistoteksti

Kerrotaan että tässä haudassa on hautausmaan pisin muistoteksti.

t) Edvard Runeberg, Runebergien lapsena kuollut poika

Edvard Runeberg, Johan Ludvig ja Fredrika Runebergin poika menehtyi kolmevuotiaana tuhkarokkoon.

u) Johannes Askolin, liikemies, kauppaneuvos

Johannes Askolin (1845–1912), oli porvoalainen kauppias. Hän aloitti uransa varattomana puotipoikana ja kohosi suurliikemieheksi: hän toimi laivanvarustajana, puutavarakauppiaina ja omisti useita sahalaitoksia ja kartanoita. Itselleen hän rakensi koskenkylässä sijaitsevan jugend-linnan, *Forsby gårdin*. Johannes Askolinin haudalla

oleva hautamuistomerkki on Johan Ludvig Runebergin pojan kuvanveistäjä Walter Runebergin ainoa teos Näsin hautausmaalla.

v) sankarihaudat

Suomen hautausmaiden erikoisuus ovat sankarihauta-alueet. Sankarihaudat, sodissa kaatuneiden yhtenäiset veljeshaudat yhteisen muistomerkin äärellä, ilmestyivät kirkkotarhoihin talvella 1918. Porvoon sankarihautausmaalle on haudattu viime sotien aikaan noin 400 porvoolaista nuorta miestä.

Porvoon sankarihautausmaan erikoisuus on 28 haudan rivi sen reunassa, jossa on haudattuna vuonna 1941 WSOY:n kirjapainon edessä ilmahyökkäyksessä surmaansa saaneet. Heidän katsottiin olevan sodan uhreja ja heidän paikkansa oli sankarihautausmaalla.

w) muistomerkkiristi

Lennart Segerstråle suunnitteli sankarihautausmaan ristin. Risti oli tarkoitettu väliaikaiseksi, mutta porvoolaiset pitivät yksinkertaista ristiä kauniina eikä sitä haluttu vaihtaa erilaiseksi.

x) Lennart Rafael Segerstråle, kuvataiteilija ja graafikko

Lennart Segerstråle (1892–1975), oli kuvataiteilija, joka tuli tunnetuksi erityisesti freskomaalarina. Esimerkiksi Suomen pankin pääkonttorissa voi nähdä hänen Finlandia-freskonsa.

Lapsena Lennart Segerstråle asui Porvoon empirekaupunginosassa Kaivokadulla. Segerstråle tuli taiteellisesta perheestä, hänen äitinsä oli kuvataiteilija Hanna Frosterus-Segerstråle (1867–1946) ja sisar kirjailija Solveig von Schoultz (1907–1996). Vuonna 1920 hän osti vanhan kaupungin puolelta Sillanmäestä talon, jossa oli aiemmin asunut Suomen ensimmäinen naisministeri Miina Sillanpää.

6. 1700-luvun tielinjaus

Tämä polku on jääne hautausmaalle ennen johtaneesta tiestä. Hautakulkueita varten tarvittiin tasainen tie. Tie jäi pois käytöstä kun rautatietä jatkettiin Näsinmäen rantaan 1910 – luvulla.

7. Tullihuone ja kapakka ”Sista slanten”

Ensimmäinen silta uskotaan rakennetun 1300-luvulla. Sillan länsipäässä sijaitsi tulliportti ja sen vieressä tullihuone. 1700-luvulla tiedetään siellä sijainneen kapakan niemeltä *Sista slanten*, jossa talonpojat saattoivat käyttää viimeisen lanttinsa ennen kotimatkaa. Näsinmäen ohi kulkeva *Vanha Helsingintie* noudattaa keskiaikaista tielinjausta. Siinä kulki nimittäin Viipurista Turkuun johtava *Suuri rantatie*, jota nykyään usein kutsutaan *Kuninkaantieksi*.